

MÜXTƏLİF

İNGİLİZ atalar sözlerində deyilir. “Uşağı tərbiyeləndirmeyin, onsuz o sizə bənzəyəcək. Özünü tərbiyeləndirin”. Doğrudan da, valideyn ilk növbədə hərəkətlərinə diqqət etməli, övladına nümunə olmalıdır. Hər bir valideyn övladı üçün hər şeyin ən yaxşısını istəyir. Təessüf ki, uşaqlara göstərilən qayğı, onlarda müstəqillik, məsuliyyət və liderlik qabiliyyətinin inkişafına mane olur. Digər tərfdən uşaqlar səhv edən zaman ona istə fiziki, istərsə də psixoloji təsir etmək də olmaz.

Tərbiyeləndirmək üçün atanı uşağıın gözündə əzrailə çevirən analar

Mövzu ilə bağlı “Üç nöqtə”yə açıqlama verən “Narinc” uşaq psixologiya mərkəzinin baş məsləhətçisi və baş psixoloqu Aydan Nəzərova uşaqlarla düzgün davranışmaq üçün Bihevioral Koqnitiv Terapiya (cəza-mükafat) növündən istifadə etməyi məsləhət görür: “Valideynlər uşaqların həm cəzasını, həm də mükafatını verməyi bacarmalıdır. Uşağı döyməklə, etik qaydalara uyğun olmayan hər hansı bir ifadələr səsləndirməklə cəza vermək, tərbiyeləndirmək olmaz. Uşaq bir səhv hərəkət edən kimi, ana deyir ki, axşam atan evə gələndə, deyəcəyəm səni döysün. Atanı uşağıın gözündə əzrailə çevirmək olmaz”.

A.Nəzərova deyir ki, uşaqlar bizim galəcəyimizdir, onları düzgün psixologiyada böyütmeliyik: “Onların davranışlarında təbii ki, qüsurları ola bilər. Mütəxəssislerin öhdəsinə düşən də, o qüsurları aradan qaldırmaqdır. Səs tonunu qaldıraraq, şiddet göstərərək tərbiyə etmək mümkün deyil. Ona görə də bizim əsas işimiz valideynləri düzgün istiqamətləndirməkdir. Nizam-intizam qaydalarını onlara öyrədəcəyik ki, davranış pozuntusu olan uşaqları döymək çıxış yolu deyil”.

“Bütün uşaqlara eyni qayda ilə yanaşmaq olmaz”

Sosioloq Əhməd Qəşəmoğlu bildirdi ki, çətin tərbiyə olunan uşaqlarla qədim zamanlarda başqa cür, indiki dövrədə isə tam başqa cür davranışlılar. Amma cəmiyyətin xarakteri dəyişdikcə çətin tərbiyə olunan uşaqlarla davranışının metodları da dəyişməlidir: “Uşaqları dövrün tələblərinə uyğun şəkildə tərbiyə etmək lazımdır. Hər seydən əvvəl davranışa təsir edən amillərin nələr olduğunu düşünmək lazımdır. Sosiologiya elmində geniş şəkildə əsaslandırıllı ki, davranışa təsir edən 3 güclü amil var. O amillərdən birinci mühit, ikinci insanların aldığı informasiya, üçüncü isə insanların üstünlük verdiyi dəyərlərdir. Bu istiqamətdən yola çıxmak və metodları dəqiqləşdirmək olar. Çətin tərbiyə olunan uşaqların psixologiyasına diqqət yetirmək lazımdır. Hər bir insanда emosionallıq, energetik bir durum var. Hər bir insanın bioloji varlıq olaraq xüsusiyyətləri fərqlidir. Bu xüsusiyyətləri təhlil etmədən müyyəyen etmək çətin məsələdir. Bütün uşaqlara eyni qayda ilə yanaşmaq olmaz”.

“Çətin tərbiyə olunan uşaqlar “pis” uşaqlar deyil”

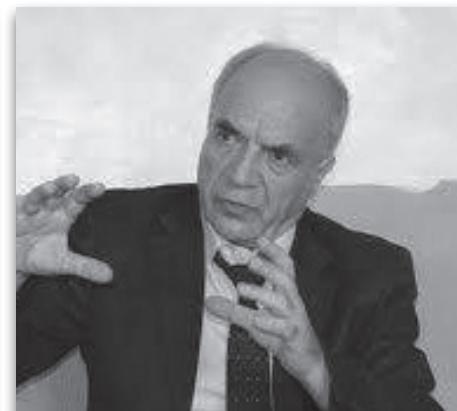
Çətin tərbiyə olunan uşaqlarla düzgün davranışlı qaydalarından danışan sosioloğun sözlərinə görə, bunun həll yolları müxtəlifdir: “Uşaqla oturub səhbət etməklə, gəzintiya çıxmaga, müzakirə etməklə problemi aydınlaşdırmaq olar. Mənim öz təcrübəmdə də belə olub. Qohumlarım, dostlularında çətin tərbiyə olunan uşaqlar var idi.

“Uşaqları dövrün tələblərinə uyğun şəkildə tərbiyə etmək lazımdır”

AYDAN NƏZƏROVA: “UŞAĞA ETİK QAYDALARA UYĞUN OLMAYAN HƏR HANSI BİR İFADƏLƏR SƏSLƏNDİRMƏKLƏ CƏZA VERMƏK, TƏRBİYƏLƏNDİRMƏK OLMAZ”

ƏHMƏD QƏŞƏMOĞLU: “ÇƏTİN TƏRBİYƏ OLUNAN UŞAQLARIN ƏKSƏRİYYƏTİ QABİLİYYƏTLİ VƏ İSTEDADLIIDIR”

LALƏ MEHRALI: “VALİDEYN UŞAĞINI DÖYMƏYƏ MEYLLİLİK'LƏ ƏSLİNDƏ ÖZÜNÜN ZAMANINDA DÜZGÜN TƏRBİYƏ ALMADIĞINI SÜBUT EDİR”

Onları götürüb gözintiyə çıxdıdım, səhəbat apardım, xüsusiyətlərini öyrəndim. Çətin tərbiyə olunan uşaqlar “pis” uşaqlar deyil. Onların əksəriyyətinin qabiliyyətləri var və istedadlıdır. Bəzən o uşaqların istedadlarını lazımi şəkildə aça bilmədiyimiz üçün, onlar da enerjilərini müxtəlif cür nümayiş etdirirlər. Əgər biz onlarda müsbət potensialı üzə çıxarsaq çətin tərbiyə olunan uşağın böyük bir qəhrəman, alım olduğunu görərik. Hər zaman işin yaxşı tərəfini fikirləşmək lazımdır. Bu istiqamətdə də ona hansı informasiyanın necə təsir etdiyini yoxlamaq lazımdır. Onun daha çox nəyə marağının olduğunu müyyəyen etməliyik. Kitab oxumağa, səhbət qulaq asmağa, musiqi dinləməyə və s. marağın ola bilər. Yaxud elə uşaq var ki, müzakirəye meyllidir. Təcrübəli adam, psixoloq onuna səhbəti elə qura bilər ki, həm uşağın potensialı üzə çıxa bilər, həm də düzgün tərbiyə olunan. Ona görə də fərqli situasiyalarda fərqli üsullar var”.

“Uşağı mənəvi dəyərlər aşılamaq lazımdır”

Sosioloqun fikrincə, indiki cəmiyyət get-gedə elə mürəkkəbələşir ki, uşaq “bu olmaz” demək belə mümkün deyil: “Gərək valideyn çalışıb uşağıni buna inandırsın. Əgər uşağın problemi onun mühitindədir, onu inandıraraq mühitini dəyişmək olar. Əgər uşaq bütün günü məhlədədirsa, ona “Artıq yoldaşlarını oynamayacaqsan” - kimi ifadələr səsləndirmək düzgün deyil. Mühitini dəyişməyin də yolları var. Uşağı qabiliyyətinə uyğun bir yerə aparmaq (yaradılıqlı studiyası və s.) olar. Özünə həmfikir olan uşaqlarla daha yaxın olsun. Uşaq mənəvi dəyərləri daha çox aşılamaya çalışmalıdır. Yəni o insan mənəviyyatla bağlı məsələlərdə daha çox temasda olsun və bu dəyərlər onun həyatında daha çox rol oynasın”.

“Çətin tərbiyə olunan uşaq yoxdur, düzgün tərbiyə olunmayan uşaqlar var”

Uşaqların həyatında mühüm rol oynayan məsələlərdən birinin sabaha inamın olduğunu vurgulayan Ə.Qəşəmoğlu deyir ki, valideynlər uşaqlarını gələcəklə bağlı planlar qurmalarına, böyük adam olmalarını düşündürəcək məqsədləri qarşılara qoymağa şərait yaratsınlar. Bu istiqamətdə uşağı fikirlər aşılamaq, böyük şəxsiyyətlər haqqında danışmaq olar. Yaxud mənəviyyatla bağlı yaxşı səhbətlər etmək olar. Ümumiyyətlə, çətin tərbiyə olunan uşaq yoxdur, düzgün tərbiyə olunmayan uşaqlar var. Biz ona görə çətin tərbiyə olunan uşaqlar deyirik ki, özümüz o metodları bilmirik. Biz metodları yaxşı bilməyəndə çətinlik çökərik. O Uşaqlarla onların dili ilə danışmağa çalışmaq və onların potensialını lazımi istiqamətə yönəltmək lazımdır”.

“Ərlə arvad arasında gərginlik olanda uşaqlar da gərgin olur”

Ə.Qəşəmoğlu sonda onu da qeyd etdi ki, bəzən uşaqlar anadan nevroz doğular: “Ümumiyyətlə, valideynlər çalışmalıdır ki, övladları dünyaya nevrozla gəlməsin. Uşaq nevrozla o zaman doğulur ki, hələ ana bətnində olan zaman ailədə gərginliklər yaşanır, dava olur, yaxud iş yerində problem olur. Ona görə də uşaq ana bətnində olan zaman diqqətli olmaq lazımdır. Ananı əsəblişdirmək olmaz. Ana lazımı qidalara bəslənməli, gərginlikdən uzaq həyat yaşamalı, təbiətlə temasda olmalı və təmiz hava qəbul etməlidir. Belə olan halda uşaq nevroz olmayıcaq. Müşahidə etmişəm ki, əgər ər arvad biri-birlərini çox sevirlərə, aralarında mehribanlıq varsa, uşaqları çox sakit olur. Amma ərlə arvad arasında gərginlik olanda uşaqlar da gərgin olur”.

“Bu cür uşaqların sosial həyatı olmur, insanlardan uzaqlaşırlar”

Jurnalist-sosioloq Lalə Mehralı bildirdi ki, bu, hər valideynə görə fərqli mənə daşıyan bir vəziyyətdir: “Kimisi sözə,

kimisi cəza ilə tərbiyə edə bilər. Hətta bir az da irəli gedib zoraklıqla tərbiyə edən valideynlər də təessüf ki, aramızda var. Elə əvvəldən görmüşük ki, döyülen, zoraklıqla tətbiq edilən uşaq heç bir halda nümunəvi olmur. Bəzən valideynlər deyir ki, məni döyüblər pis olmuşam bəyəm? Mən də uşağımı döyəcəm. Yəni o uşağıni döyməyə meylliliklə əslində özünün zamanında düzgün tərbiyə almadiğini sübut edir. Zamanında ona şiddet tətbiq ediblər, zoraklıqla üz-üzə olub. O da bunun yaxşı tərbiyə metodу olduğu qənaatindədir. Uşaq zoraklıqla, şiddetə məruz qaldıqca, təhqir edildikcə cəmiyyətdən tədric olunur. Biz bunun dəfələrlə şahidi olmuşuq. Uşaq bir növ özünə qapanır. Bu cür uşaqların sosial həyatı olmur, insanlardan uzaqlaşır. Azadlıqdan çox məhbus həyatı yaşamış olur. Çünkü atlığı hər addımı valideyn tərəfindən narazılıqla qarışınır. O artıq adət edib ki, bu addımı atsa valideyni tərəfindən döyülcək”.

“Döyülen uşaqlar sabah eyni səhvi yenə təkrarlayacaq”

L.Mehralı deyir ki, əgər uşaqlarıımız səhv etməsə, doğrunun nə olduğunu bilməzlər: “Özümüz bu yaşımızda səhv edə-edə doğrunu tapmağa çalışırıq. Bu gün etdiyimiz hərəkətin sabah əslində yanlış olduğunu fərqline varırıq. Çünkü sabah bugünkündən daha adil, daha mükəmməl düşünmək imkanımız olur. Hər gün insan üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir. Hər an, hər saat öz qərarlarını daha yaxşı müzakirə etmək iqtidarında olur. Dünən verdiyi qərarı bu gün müzakirə edəndə, düşünəndə, ölçüb biçəndə əslində qərar verəndə tələsdiyini görür. Bu gün daha dərindən düşünəndə fərqline varır. Uşaqlar da elədir. Bu gün səhv edəcək, yanlış addım atacaq. Amma onu sözə başa salmaq, tərbiyeləndirmək lazımdır ki, sabah o addımı atmasın. Əgər uşağı döyürlər, gizlin o etdiyi səhvi bir daha təkrarlayacaq”.

**Köñül Oruc
Arzu Məmmədli**